

ГІСТАРЫЧНАЕ РАЗВІЦЦЁ БЕЛАРУСКАЙ ДРАМАТУРГІІ Ў ТЭМАХ І ВОБРАЗАХ

У паказе чалавечых перажыванняў, найтанчэйшых душэўных рухаў, барацьбы галоўнага героя з неспрыяльнымі абставінамі з драматычнай наўрад ці могуць спаборнічаць іншыя жанры літаратуры і віды мастацтва.

На нашу думку, адметнасць беларускай драматычнай заключаецца ў паказе сапраўдных, набліжаных да чалавечага жыцця законаў яе існавання. Для вытокаў п'есы стаяць чалавек: аўтар, драматург. Перастварэнне тэксту ў спектакль дасягаецца творчымі намаганнямі рэжысёра, акцёраў і іншых творцаў. Элементы тэатральнага дзеяння – дыялог, жэст, міміка, мізансцэна – імітуюць рэальнае жыццё чалавека.

Феномен драматычнай – стварэнне тэатральнай ілюзіі, падчас такой выразнай і пераканаўчай, што яна можа падацца больш рэальнай, чым само жыццё.

Стварэнне п'есы – гэта майстэрства, для авалодання якім патрэбны не толькі значны жыццёвы досвед, але і адчуванне сцэны, асабліва сцэны тэатральнага дзеяння.

Драматычнае як жанр літаратуры – самакаштоўнае. Яна занадта да паўна-вартаснай эстэтычнай рэалізацыі ўжо на ўзроўні тэксту. Ідэальны працяг жыцця п'есы на сцэне, у яе тэатральнай версіі. Тэатр не толькі дапамагае ўдасканаленню драматычнага твора, яго мастацкай рэалізацыі, але і выдатныя п'есы, прадуманы рэпертуар спрыяюць узвышэнню тэатра [1, с. 5].

Драматычнае і тэатр, у сваю чаргу, узбагачаюць нацыю, дапаўняюць яе гістарычнае жыццё эстэтычна значнымі з'явамі, надаюць яму адухоўленасць і маральнасць. Вялікую ролю ў развіцці беларускай культуры адыгралі нацыянальны тэатр і драматычнае.

Беларуская драматычнае ў сваім развіцці прайшла шлях ад сінкрытычнага абраду да народнага і прафесійнага тэатра. У вуснай народнай творчасці багата абрадаў, якія ў старажытнасці мелі магічны змест: калядаванне, гуканне вясны, купальскія гульні і інш.

Калядныя гульні паступова ператварыліся з магічнага абраду ў тэатральнае дзеянне. Матэрыялы памірання і ажывання набываў хрысціянскую трактоўку (эпоха Сярэднявечча).

У эпоху Барока значнае пашырэнне поруч з батлейкай (лялечны тэатр) меў народны тэатр. Самадзейныя артысты па вялікіх святах у людных месцах

выконвалі спектаклі, у якіх услаўлялі Хрыста і выкрывалі ворагаў хрысціянскай веры. Драматургі імкнуліся да сур’ёзнасці і павучальнасці, пазбягалі фальклорных спрашчэнняў [1, с. 6].

У XVIII ст. драматургія набывала свецкі характар. З’явіліся прыдворныя тэатры, з якіх найбольш значным быў Нясвіжскі тэатр Радзівілаў, дзе акрамя замежных твораў ставіліся п’есы першай жанчыны-драматурга Францішкі Уршулі Радзівіл.

Камедыя, вадэвіль, фарс, якія раней успрымаліся як “лёгка” жанры, могуць займаць у літаратуры цэнтральнае месца. Так адбылося ў XIX ст., калі першы прафесійны літаратар В. Дунін-Марцінкевіч стварыў фарс-вадэвіль “Пінская шляхта”.

Новая беларуская літаратура пачалася з паэзіі і драматургіі. З’яўляюцца драматычныя творы Я. Купалы, Я. Коласа, А. Гаруна, М. Гарэцкага. Беларускія драматургі актыўна засвойвалі новыя формы вобразнасці, асабліва тыя, што нараджаліся пад уплывам сімвалізму (драматычныя паэмы Я. Купалы “Адвечная песня”, “Сон на кургане”, “Раскіданае гняздо”, “Тутэйшыя”, драматычная апавесць М. Гарэцкага “Антон” і інш.). Аўтары прытрымліваліся ў свай творчасці нацыянальнай традыцыі [2, с. 45–47].

Развіццё беларускай драматургіі мела трагічныя эпізоды ў 1930-гг., звязаныя з вынішчэннем творчай інтэлігенцыі.

Вядома, тэатр, драматургія не могуць замяніць у грамадстве функцыі сродкаў масавай інфармацыі. Іх функцыя – эстэтычная, стварэнне характава. Але тэатральнае відовішча не існуе, як правіла, у адрыве ад гістарычнага, сацыяльнага асяроддзя, нават калі драматург свядома дэкларуе пазіцыю “чыстага характава”, мастацтва дзеля мастацтва, хаця б таму, што п’еса – твор для сцэны, для чытача і глядача.

Адным з першых беларускіх крытыкаў, які тэрэтычна абгрунтаваў прызначэнне драматургіі, быў М. Гарэцкі. У артыкуле “Наш тэатр” (1913) ён звязваў ролю тэатра ў нацыянальным жыцці з асаблівасцямі беларускага менталітэту.

Прызначэнне драматургіі – не толькі адгукацца на падзеі, але і аналізаваць іх у маштабным агульнакультурным, агульнагістарычным працэсах. З’явы, што назіраліся ў літаратурным, драматургічным, тэатральным жыцці ў 1980–1990 гг., яскрава сведчаць пра гэта. Мінулае набывае крытычнае пераасэнсаванне, вызваляецца з-пад завалаў адназначнага ўсхвалення, прыхарошвання. Напрыклад, драма “Радавыя” А. Дударова з’яўляецца новай спробай пераасэнсавання тэмы Вялікай Айчыннай вайны [3, с. 235].

Цікаваць да вечных маральных, духоўных каштоўнасцей (любоў да роднай зямлі, каханне, самахвярнасць, рыцарства) і імкненне да адлюстравання сапраўднага жыцця можна лічыць новымі тэндэнцыямі, якія будуць абумоўліваць далейшае развіццё беларускай драматургіі.

Драматчнымі жанрамі наша літаратура асабліва аператыўна, амаль з хуткасцю публіцыстыкі, рэагуе на самыя надзённыя праблемы сучаснасці. І таму з драматычнымі творамі часцей здараецца так, што адны быццам саступаюць у цень, другія з’яўляюцца і жывуць доўга. Самыя ж таленавітыя, напісаныя даўно, зноў вяртаюцца на сцэну і жывуць новым жыццём.

ЛІТАРАТУРА

1. *Васючэнка П. В.* Сучасная беларуская драматургія. / П. В. Васючэнка. – Мінск, 2020.
2. *Гніламёдаў У. В.* Гісторыя беларускай літаратуры: XX ст. / У. В. Гніламёдаў. – Мінск, 2000.
3. *Ляшук В. Я.* Вывучэнне аглядавых тэм па беларускай літаратуры. / В. Я. Ляшук. – Мінск, 2001.